

Međunarodna agencija za atomsku energiju (International Atomic Energy Agency)

Alen Subotić

Međunarodna agencija za atomsku energiju (eng. International Atomic Energy Agency – IAEA) međunarodna je organizacija čija je svrha razvoj nuklearne energija u miroljubive svrhe i ograničenje nuklearnog naoružanja. IAEA je ustanovljena kao autonomno tijelo 29. srpnja 1957. godine i ima sjedište u Beču. Agencija je nezavisna i povezana posebnim ugovorom s Ujedinjenim narodima. Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država (SAD) Dwight Eisenhower je već 8. prosinca 1953. godine u svom govoru Atomi za mir na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda, predvidio stvaranje međunarodnog tijela, koje će kontrolirati i razvijati upotrebu nuklearne energije. Osnivanje IAEA je također bio odgovor na duboki strah i očekivanja koji su se pojavili kao rezultat otkrića nuklearne energije. Ideje čiji je rezultat bilo osnivanje IAEA su pomogle u oblikovanju i stvaranju statuta te agencije. Statut je jednoglasno prihvatila 81 zemlja u listopadu 1956. godine, a trenutno IAEA ima 144 države članice. U statutu su navedena tri stupa rada IAEA:

- Verifikacija i nadzor (Inspektorat IAEA već više od četiri desetljeća provodi inspekcije i verifikacije, kojima se potvrđuje da nuklearni materijal i aktivnosti nisu korišteni za vojne svrhe.)
- Sigurnost (IAEA pomaže zemljama članicama da poboljšaju svoju sigurnost i pripreme za slučaj nesreće, na zaštiti zaposlenih u atomskim tvornicama te zaštititi ostale populacije od negativnih djelovanja tokom proizvodnje. Rad se temelji na međunarodnim kovencijama, standardima i savjetima stručnjaka.)
- Znanost i tehnologija (IAEA je središnje mjesto s kojeg se pokreće miroljubljiva primjena nuklearne znanosti i tehnologije za kritične potrebe u zemljama u razvoju. Rad uključuje borbu protiv siromaštva, bolesti i zagađenja okoliša i ostale ciljeve u svrhu postizanja održivog razvitka.)

IAEA pruža pomoć u obliku tiskanog materijala, stručne usluge ili opreme i uređaja za potrebe istraživanja, razvoja i praktične primjene atomske energije u miroljubljive svrhe. Ovaj glavni zadatak se postiže i kroz projekte tehničke pomoći zemljama u razvoju ili kroz istraživačke projekte za određene institucije, gdje više takvih institucija iz raznih zemalja može sudjelovati u koordiniranom istraživačkom projektu (CRP). Republika Hrvatska sudjeluje u programu tehničke suradnje IAEA kroz projekte tehničke suradnje, regionalne projekte i istraživačke projekte. Republika Hrvatska je 1994. godine potpisala Sporazum s

IAEA o primjeni garancija u vezi s Ugovorom o neširenju nuklearnog oružja. Time je Republika Hrvatska prihvatila sustav IAEA garancija s ciljem sprječavanja zloupotrebe miroljubljivog korištenja nuklearne energije odnosno stjecanja nuklearnog oružja ili drugog materijala potrebnog za nuklearne eksplozije. Nadzor i kontrolne mjere primjenjuju se prema svim nuklearnim materijalima, bilo da se proizvode, prerađuju ili koriste u nekom nuklearnom postrojenju ili se nalaze izvan takva postrojenja. Iako Republika Hrvatska trenutno ne posjeduje nikakva nuklearna postrojenja, važno je istaknuti da se primjenjuju sve potrebne mjere sigurnosti u svim mirnodopskim djelatnostima u kojima su prisutni nuklearni materijali na teritoriju Republike Hrvatske ili na teritoriju pod njenom kontrolom. S Međunarodnom agencijom za atomsku energiju Republika Hrvatska je potpisala Dodatni protokol uz Sporazum između Republike Hrvatske i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni garancija u vezi s Ugovorom o neširenju nuklearnog oružja. Time je Republika Hrvatska prihvatila obvezu uvođenja nadzora i kontrolnih mjera u proizvodnji te uvozu i izvozu posebne opreme i materijala osobito projektiranih ili izrađenih za proizvodnju, preradu ili korištenje nuklearnih materijala. Republika Hrvatska podnosi IAEA-i redovna izvješća o trenutnom stanju glede korištenja nuklearnog materijala, razvojnih i istraživačkih djelatnosti te proizvodnje, uvoza i izvoza posebne opreme i nuklearnih materijala. Na lokacijama gdje se koriste nuklearni materijali ili gdje se može proizvoditi posebna oprema obavljaju se redovne inspekcije. Na državnoj razini, svaka uporaba nuklearnih materijala službeno se evidentira, a evidencija se vodi u Državnom zavodu za radiološku i nuklearnu sigurnost. Međunarodne obveze koje je Republika Hrvatska preuzela u pogledu zaštitnih mjera te nadzora odnosno kontrole nuklearnog materijala regulirane su u potpunosti u domaćem zakonodavstvu. Republika Hrvatska je stranka sljedećih Konvencija ili Protokola kojima se regulira miroljubivo korištenje nuklearne energije: Bečka konvencija o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu, Konvencija o ranoj dojavi nuklearnih nesreća, Konvencija o pomoći u slučaju nuklearne nesreće ili radiološke opasnosti, Zajednički protokol o primjeni Bečke konvencije i Pariške konvencije, Zajednička konvencija o sigurnosti upravljanja potrošenim gorivom i o sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom.

Zajednički FAO/IAEA Odjel za nuklearnu primjenu u proizvodnji hrane i poljoprivredi u Beču osnovan je 1964. godine, kao odjel koordiniran od dviju organizacija Ujedinjenih naroda: Organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO) i Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA). On organizacijski pripada Odjelu za poljoprivredu, biosigurnost, hranu i

zaštitu potrošača u FAO-u i Odjelu za nuklearne znanosti i primjene u IAEA. Zajednički FAO/IAEA odjel se sastoji od 5 odsjeka:

- rukovođenje zemljom, vodom i usjevima;
- uzgoj biljaka i genetika;
- zdravlje životinja i stočarska proizvodnja (APHS);
- kontrola insekata i vektorskih zaraza;
- zaštita hrane i okoliša.

Svaki od spomenutih odsjeka ima svoj laboratorij u Seibersdorfu, selu oko 40 km jugoistočno od Beča. 2005. godine IAEA je sa svojim generalnim direktorom Mohamedom ElBaradeijem dobila Nobelovu nagradu za mir.

Literatura:

1. Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost. <http://cms.dzrns.hr/>
2. International Atomic Energy Agency. <http://www.iaea.org/>